

Hukuk, Kanun, Yasa(ma)

MUSTAFA ERDOĞAN*

Giriş

GREKO-ROMEN sosyal felsefesini yansıtan, Aristoteles'ten mülhem meşhur bir deyiş vardır: "Ubi societas, ibi ius": "Nerede toplum varsa orada hukuk (da) vardır." Gerçekten de hukuk her zaman toplum olarak var olmanın bir unsuru olmuştur. Hukukun varlığı doğrudan doğruya toplumun varlığına bağlıdır. Hukuk toplumdaki ayrılmaz, çünkü "ancak ortak kurallara uyulması toplum içinde bireylerin barışçı varlığını mümkün kılar." (Hayek 1973: 72). Başka bir ifadeyle, toplum içindeki her bir kişinin eylemlerinin başkaları üzerinde etkileri olabileceği gerçeği karşısında, her toplum kişilerin toplum içinde başka kişilerle birlikte yaşayarak mutluluğu aramasının hangi şartlarda mümkün olduğu temel problemiyle karşılaşır (Barnett 2004: 63). Bunu mümkün kılacak bir toplumsal düzen için hukuk vazgeçilmezdir.

Toplum elbette 'devlet'le aynı şey değildir; bu demektir ki, toplumsal düzenin kurucu bir unsuru olsa da, hukuk devletin varlığından bağımsızdır. Hukuk şüphesiz devletsiz toplumların da bir gerçeğidir. Onun için, hukukun devletle tanımlanması yolundaki yaygın anlayış "insanlığın önemli bir bölümünün hukuk dışına atılması" (Akal 2017: 177) anlamına gelir.¹

* Prof. Dr., E-Posta: merdogan56@yahoo.com

¹ Modernliğe özgü 'devlet' adlı iktidar örgütlenmesi tarihsel bakımdan evrensel olmadığından, hukuku devletle tanımlayan yaklaşım "sosyalliğin tamamına yaygın bir hukukîlik ve haklar tanımlanması olmaktan çok uzaktır." (Akal 2017: 176)